

г) частково.

Слід зазначити, що для контролю усіх видів роботи студентів необхідно розробити згідно зі структурою змістових модулів СПЕЦІАЛЬНІ ЖУРНАЛИ, а для підрахунку рейтингу студентів – відповідні комп'ютерні програми. На наш погляд кредитно-модульна система організації навчального процесу вимагає також модернізації залікових книжок, які б відображали оцінку знань студентів за шкалою ECTS.

Висновки:

1. Кредитно-модульна система організації навчального процесу сприяє свідомій, активній та систематичній навчальній роботі студентів, а отже, об'єктивно покращує якість підготовки фахівців.

2. Кредитно-модульна система досить гнучка і може враховувати особливості навчання деяких студентів (за індивідуальним графіком, відсутність студента через тривалу хворобу, тощо). Наприклад, такі студенти можуть оптимально використати Модуль 2 і Модуль 3, але не повністю Модуль 1.

3. На нашу думку, запровадження кредитно-модульної системи дозволить повніше використати свої можливості обдарованим студентам за рахунок індивідуальної та самостійної роботи.

4. Застосування кредитно-модульної системи організації навчального процесу виключає випадковість завищення або заниження рівня знань студентів.

Література:

1. Атапов Г.А., Пустынникова И.Н. Обучение и искусственный интеллект или основы современной дидактики высшей школы. – Донецк: Издательство ДООУ, 2002, – с. 213-214.
2. Каленюк І., Корсак К. Рух Європи до суспільства знань, Болонський процес і Україна Вища освіта України. – 2004. – №3. – с. 22 -28.
3. Степко М.Ф., Болубаш Я.Я., Левківський К.М., Сухарніков Ю.В. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес: Матеріали до І лекції. – К.: 2004. – С.24.
4. Тovaжнянський Л.Л., Сокол Є.І., Клименко Б.В. Болонський процес: цикли, ступені, кредити. – Харків: НТУ «ХП», 2004. – 144 с.
5. Фурман Ю.М., Бекас О.О., Мацейко І.І., Галаченко В.В. Методологічні основи впровадження кредитно -модульної системи організації навчання у вищих навчальних закладах України. Наукові записки. ВДПУ. Серія: «Педагогіка і психологія». – Вінниця, 2006, Вип.16 – с.45 -49.
6. Шахов В.І. Дидактичні вимоги до якості засвоєння студентами знань і умінь. Наукові записки. ВДПУ. Серія: «Педагогіка і психологія». – Вінниця, 2004, Вип.10. – с.46 -49.
7. Яців Я.М. Кредитно-модульна система у підготовці в педагогічних кадрах у галузі фізичної культури. Наукові записки. ВДПУ. Серія: «Педагогіка і психологія». – Вінниця, 200, Вип.17. – с.58 -60.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

М.Л. Шабдінов

Інтеграція України в європейське співтовариство, побудова громадянського суспільства і правової держави, зростання темпів науково-технічного прогресу, впровадження ринкових форм господарювання вимагають підготовки висококваліфікованих, конкурентоспроможних спеціалістів, здатних ефективно працювати у новій соціально-економічній ситуації. Пошук і створення нових орієнтирів розвитку суспільства та особистості передбачає удосконалення всіх систем державного функціонування і, зокрема, системи професійної орієнтації, головним призначенням якої є формування професійного самовизначення особистості як домінантного вектора суб'єкта професійного розвитку.

Саме тому метою статті є висвітлення сучасних соціально-економічних аспектів професійного самовизначення старшокласників.

Зазначимо, проблема формування професійного самовизначення особистості вже не одне десятиріччя знаходиться в центрі уваги вітчизняних та зарубіжних дослідників. Зокрема, теоретико-методологічне обґрунтування поняття «професійне самовизначення особистості» здійснено в працях К. Альбуханової-Славської, Л. Анциферової, Б. Ананьєва, І. Бега, Л. Божович, А. Брушлінського, Л. Виготського, Г. Костюка, О. Леонтьєва, В. Мерліна, В. Мясищева, С. Рубінштейна, Є. Старовойтенка, К. Платонова.

Професійне самовизначення особистості розглядається також у працях Г. Ассаджолі, Е. Ериксона, А. Маслоу, Р. Мея, Ж. Піаже, К. Роджерса, Г. Олпорта, В. Франкла. Представники гуманістичного напрямку розвитку особистості розглядають означену складову структури особистості в площині виявлення вікових особливостей становлення «Я – концепції» професійного розвитку особистості.

Сучасними дослідниками проблем шкільної профорієнтації (Д. Закатнов, С. Крягжде, В. Маркіна, О. Мельник, Є. Павлютенков, К. Платонов, М. Пряжніков, В. Сидоренко, В. Синявський, М. Тименко, Б. Федоришин, С. Чистякова, М. Янцур) професійне самовизначення учнівської молоді розглядається в безпосередньому взаємозв'язку з внутрішніми механізмами (самопізнання, самооцінка, самовдосконалення) активності особистості і досліджуються у площині побудови програми входження молоді людини в певне професійне середовище [3].

Незважаючи на ретельне вивчення зазначеної проблеми, професійне самовизначення особистості випускника загальноосвітньої школи у процесі технологічної підготовки не були об'єктом спеціальних досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених. Поза увагою науковців залишилися питання впливу сформованості майбутніх професійних домагань старшокласника на становлення у них «Я – концепції» професійного самовизначення, її адекватної самооцінки у перехідних умовах соціально-економічного розвитку сучасного суспільства.

Крім того згадана проблема не розглядалася сучасними вченими в умовах переходу середніх закладів освіти на дванадцятирічний термін навчання й пов'язаного з ним запровадження профільного навчання в старшій школі. Такі зміни передбачають активізацію професійного самовизначення особистості у старшому шкільному віці і, зокрема, у процесі реалізації змісту освітнього напрямку «Технології».

Вибір майбутньої професії надзвичайно складний і відповідальний крок у професійному самовизначенні старшокласника. Саме на етапі профільного навчання учнів виявляються і набувають практичного спрямування їхні майбутні професійні домагання та адекватна самооцінка.

Беззаперечно, кожен шкільний предмет у межах власних можливостей відкриває перед школярами світ праці і професій. А такі предмети, як природознавство, рідний край, ознайомлення з навколишнім світом, трудове навчання, – займають особливе місце. На цих уроках, крім пізнавальної діяльності, учні набувають загальнотрудових умінь та навичок, які необхідні для роботи у різних галузях економіки. Саме тому професійна орієнтація тісно пов'язується із змістом перелічених навчальних предметів.

Доцільно також наголосити на важливості проектно-технологічної підготовки старшокласників у сучасних умовах, яка визначається, перш за все, зростаючим попитом виробництва у фахівцях інженерно-технічних спеціальностей. Зокрема, на території Автономної Республіки Крим у машинобудівній промисловості, яка більше десяти років перебувала в кризовому стані, в останні роки намітилися серйозні тенденції відновлення виробництва. Однією ж із найгостріших проблем, яка перешкоджає ефективному функціонуванню сучасних підприємств, є відсутність висококваліфікованих інженерно-технічних кадрів. Зазначена кадрова проблема пов'язана з падінням престижу професії інженера і небажанням молоді працювати в цій галузі.

Для з'ясування стану проблеми у сучасній практиці виховної роботи школи нами було проведено констатувальний експеримент. Першим його кроком стало дослідження у старшокласників, які поглиблено вивчають предмети інженерно-технічного напрямку, ціннісних пріоритетів вибору майбутньої професії. Для цього дітям пропонувалося

пронумерувати десять цінностей майбутньої професії за ступенем їх значущості та обрати серед них одну з домінуючих. Отримані результати засвідчили: в структурі ціннісних пріоритетів сучасних старшокласників домінують матеріальні чинники, що стверджує про гостру необхідність задоволення первинних потреб фізичного існування людини. Таких учнів серед десятикласників виявилось 51,6%, і вагоме зростання представників цієї групи школярів у 11 класі (58,4%). Одержані результати свідчать про те, що цінність праці розглядається учнями старшої школи як джерело отримання засобів для життя. До того ж наголошення старшокласниками на важливості у майбутній професії набуття високого соціального статусу теж розглядається як засіб отримання грошової винагороди (учні 10 класу – 21,8%, а учні 11 класу – 22,8%).

Визначені нами цінності праці сучасного фахівця засвідчують про віддалене розуміння у сучасних старшокласників значення глибокої і постійної роботи над собою для їх професійного зростання в майбутньому. Та незначна частина серед досліджуваної групи учнів (з них учнів 10 класу – 6,5%, а учнів 11 – 12,0%), що визначила ціннісним пріоритетом професійного самовизначення можливість самореалізації в майбутній професії, не впливає на загальну картину здобутих результатів. А це означає складність проблеми сучасної молоді людини, що обирає майбутню професію інженерно-технічного напрямку.

Так, наприклад, на запитання «Що для Вас найголовніше у майбутній професії?», яке дає найбільш повну інформацію про майбутні професійні домагання старшокласників, нами пропонувалося пронумерувати запропоновані відповіді за ступенем їх значущості. Отримані результати засвідчили: 29% учнів обрали майбутню професію, зважаючи лише на її престижність; 34% опитуваних, в першу чергу, цікавила в обраній професії висока заробітна плата; 14% осіб відповіли, що обрана професія для них цікава за своїм змістом; 23% старшокласників поставили на перше місце інші аспекти професійної праці (професійний розвиток, можливість спілкування з людьми, спокійна робота тощо). Отже, як свідчать висвітлені вище результати опитування, сучасна молодь на час закінчення загальноосвітньої школи професійні домагання пов'язує переважно з престижністю професії та розміром заробітної плати.

Наступним кроком нашого дослідження стало визначення усвідомленості учнями тих факторів, від яких залежить розмір грошової винагороди фахівця. Для цього ми запропонували школярам прорангувати значення факторів успішної професійної діяльності, від яких, у першу чергу, залежить розмір матеріальної винагороди. Для зручності обробки ми згрупували означені фактори за такими показниками: професійна майстерність (професійні знання та вміння, професійний досвід, кваліфікація), об'єктивно задані умови праці (тривалість робочого часу, посада, продуктивність праці, якість праці), особистісні характеристики фахівця (відповідальність, активність, самостійність, здатність до ризику, чесність).

У цілому аналіз результатів дав нам можливість стверджувати, що сучасні старшокласники не в повній мірі розуміють вимоги ринкового середовища. Не усвідомлюють також учні важливості тих чинників, які визначають правильно узгоджені власні можливості з вимогами конкретних професій інженерно-технологічного напрямку. Серед опитаних нами учнів виявилось, що домінуючими у професії для отримання високих прибутків є група характеристик професійної майстерності. Серед показників цієї групи факторів десятикласники віддали перевагу професійним знанням та вмінням. Учні 11 класу вважають найважливішим чинником отримання в майбутньому рівня грошової винагороди фахівця професійну кваліфікацію. Одноставними виявилися всі учні щодо професійного досвіду.

Оскільки ціннісним пріоритетом для учнів старшої школи є розмір матеріальної винагороди, якої можна досягнути в майбутньому завдяки професійній майстерності, то доцільно було також з'ясувати їхнє уявлення про вплив об'єктивних та суб'єктивних складових професійної діяльності на можливість отримати статус безробітного. Для цього дітям було запропоновано виділити серед поданих нами та дописати власні фактори, які визначають стабільність зайнятості професіонала на ринку праці.

Аналіз результатів дав нам можливість з'ясувати, що незважаючи на домінуючі чинники зростання у професії, все ж стати безробітним у сучасних умовах, як вважає молодь, можна зовсім з інших причин. Найголовнішим фактором, який приводить людину до безробіття, на думку учнів старшої школи, є невідповідність можливостей людини вимогам професії. Саме ці результати засвідчили розуміння учнями старшої школи важливості правильного вибору майбутньої професії, який узгоджений з вимогами ринкового професійного середовища.

Крім того, за результатами проведеного нами опитування, 64% учнів 11 класу обрали майбутню професію й адекватно оцінюють власні можливості у її майбутньому оволодінні. Серед цієї групи учнів 34% покладаються на власні можливості досягнути поставленої мети, 48% дітей розраховують на допомогу батьків, а 7% осіб ствердили про важливість випадкових обставин у реалізації їхніх професійних домагань.

Серед професій, яким надається перевага, учні старшого шкільного віку виділили економічні й комерційні спеціальності (банкір, бухгалтер, менеджер, економіст). Таким професіям віддали перевагу 41% опитуваних. Другу позицію (16% учнів) зайняли художні спеціальності (модельєр, дизайнер, стиліст і т.д.). Виявили бажання пов'язати майбутню професію з юридичною діяльністю 12% старшокласників. Інженерно-технічним професіям віддали перевагу лише 9% осіб, які на закінчення загальноосвітньої школи обрали майбутню професію. Решта старшокласників пов'язували свою діяльність із професією вчителя, вихователя, лікаря й ін.

Отже, результати проведеного нами дослідження свідчать про те, що переважна частина учнів старшої школи визначилася з напрямками діяльності, які в майбутньому складуть основу їх професійної праці. Такі учні приєдналися до визначеного виду пізнавально-перетворюючої діяльності (відвідують гуртки, секції, факультативи, займаються дрібним заробітком, активно вивчають фахову літературу тощо). В одинадцятому класі, як правило, діти вже знають, що потрібно для оволодіння обраною професією. Переважна більшість випускників загальноосвітньої школи відвідують підготовчі курси і відділення вищих навчальних закладів. До того ж більшість із них остаточно визначилися з відповідним факультетом ВНЗ. Проте достатньо високий попит на професії інженерно-технологічного напрямку не достатньо ними врахований, що свідчить про низьку поінформованість сучасної молоді про співвідношення попиту і пропозиції ринку праці на окремі категорії фахівців. Саме в цьому протиріччі прослідковуються можливості формування самооцінки й професійних домагань старшокласників у процесі технологічної підготовки.

Оскільки в структурі професійних домагань сучасної молоді домінують матеріальні чинники і цінність праці розглядається ними як джерело отримання засобів для життя, то визначальним фактором вибору певної професії є кількість грошової винагороди, яка залежить від професійної майстерності. Але, на думку молоді, професійна майстерність не може зберегти фахівця від безробіття. Професійні домагання учнів за таких умов стверджують про невпевненість сучасної молоді у власному професійному майбутньому, невідповідність вимог професії можливостям її виконавців.

У цілому, як свідчать результати експерименту, переважна кількість старшокласників визначилася з напрямками діяльності, які в майбутньому складуть основу їх професійної праці і активно працює в напрямі її оволодіння. Водночас значна частина старшокласників перед закінченням школи не визначилася з майбутньою професією (таких учнів 19%) або ж невпевнена у правильності такого вибору (таких учнів 17%).

Одним із напрямів вирішення проблеми формування професійного самовизначення старшокласників є профорієнтаційне наповнення змісту освітньої галузі «Технологія». Освітня галузь «Технологія» (згідно із затвердженим стандартом) виконує завдання загальної середньої освіти з опорою на культурно-історичний та практичний досвід людства, що знайшов відображення в одному з найпотужніших пластів цивілізації – виробництві; формує технічну, технологічну і комп'ютерну підготовленість особистості; забезпечує підготовку її до трудової діяльності в умовах сучасного високотехнологічного інформаційного

суспільства. Галузь забезпечує професійну орієнтацію учнів, за їхнім бажанням здійснює допрофесійну та професійну підготовку, сприяє професійному самовизначенню учнів, розвиває здібності до творчої діяльності, прищеплює їм навички культури праці тощо.

Освітня галузь «Технологія» передбачає набуття учнями загальношкільних компетенцій, формування технологічної й комп'ютерної грамотної особистості, узагальнення відомостей про наукові основи сучасного виробництва. Ця освітня галузь сприяє професійному самовизначенню школярів, надає їм можливість набувати допрофесійну і початкову професійну підготовку (із залученням навчальних годин інваріантної та варіативної складової).

Системоутворюючою ланкою формування професійного самовизначення старшокласників у процесі технологічної підготовки є програма курсу «Побудова кар'єри у сфері інженерно-технічних професій». Цей курс, зміст якого реалізується за рахунок годин варіативної складової навчальних планів, створює умови для узагальнення учнем отриманих знань про світ інженерно-технічних професій та напрями побудови майбутньої професійної кар'єри. Він має стати обов'язковою і невід'ємною складовою профільного навчання учнів за напрямом освітньої галузі «Технологія».

Головна мета курсу «Побудова кар'єри у сфері інженерно-технічних професій» – підготовка учнів 10-11 класів до професійного самовизначення в умовах ринку праці. Мета курсу реалізується у процесі вирішення комплексу навчальних і виховних завдань:

- виховання в учнів ставлення до себе як суб'єкта майбутньої професійної діяльності, усвідомлення своєї індивідуальної неповторності, відповідальності та впевненості у досягненні майбутнього професійного успіху;

- активізація процесів самопізнання, самооцінки та актуалізація потреби у самовдосконаленні;

- формування системи знань учнів про зміст та структуру світу професій, сучасні вимоги соціального середовища до фахівців на ринку праці, стратегію і тактику реалізації визначених напрямів власного кар'єрного зростання у майбутньому;

- ознайомлення учнів із способами і прийомами прийняття обґрунтованих рішень про вибір майбутньої професії, забезпечення їх практичним досвідом пошуку необхідної інформації для розробки або ж удосконалення стратегії професійного зростання у майбутньому.

Результатом реалізації змісту курсу «Побудова кар'єри у сфері інженерно-технічних професій» є готовність учнів 10-11 класів до професійного самовизначення. Змістовно рух до такого результату є процесом узгодження учнем знань про світ професій і їх вимоги до людини (Образ «Я – у світі професій») зі сформованими та усвідомленими ним в процесі розвитку можливостями та потребами (образ «Я»). Проміжною ланкою між вимогами обраної професії і можливостями учня є його самодіяльність (власні емоційно-вольові зусилля вихованця) у напрямі зрівноважування об'єктивних вимог майбутнього професійного середовища (об'єктивно задана потреба обрати майбутню професію у 10-11 класі) та суб'єктивних факторів (майбутні професійні домагання) оволодіння в майбутньому бажаною професією. Результатом такого процесу є вибір майбутньої професії. До того ж вибір професійного навчального закладу для продовження освіти й оволодіння бажаною професією є першим кроком у реалізації професійної кар'єри [3].

Отже, отримані результати констатувального експерименту свідчать, що переважна кількість старшокласників визначилася з напрямками діяльності, які в майбутньому складуть основу їх професійної праці, і активно працює в напрямі її оволодіння. Проте, незважаючи на складні сучасні умови, значна частина старшокласників перед закінченням школи не визначилась з майбутньою професією (таких учнів 19%) або ж невпевнена у правильності такого вибору (таких учнів 17%). Тому актуальною є проблема активізації професійного самовизначення старшокласників шляхом наповнення змісту освітньої галузі «Технологія» професіографічною інформацією, яка відповідає сучасним вимогам ринку праці, попиту на фахівців інженерно-технічних спеціальностей. Системоутворюючою ланкою формування

професійного самовизначення старшокласників у процесі технологічної підготовки має стати програма курсу «Побудова кар'єри у сфері інженерно-технічних професій», зміст якого реалізується за рахунок годин варіативної складової навчальних планів профільної школи.

Література:

1. Бех І.Д. Особистісно орієнтований підхід: Теоретико-технологічні засади. - К.: Либідь, 2003. - Кн. 1. - 280 с.
2. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте (психологическое исследование). - М.: Просвещение, 1968. - 452 с.
3. Професійне самовизначення старшокласників: Методичний посібник //Д.Закатнов, О. Мельник, О.Осипов, О.Морін, Л.Гуцан, О.Скалько /За ред. Д.Закатнова. - К.: Вид. дім «Шкільний світ»: Вид. Л. Галіцина, 2006. - 128 с. - (Б -ка «Шкільн. світу»).

ЗАСТОСУВАННЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ ДО ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІЇВ ТА ПОКАЗНИКІВ РІВНЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДО ДИДАКТИЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ З УЧНЯМИ

А.П. Шролик

Очікування українського суспільства, щодо школи проголошені в Національній доктрині розвитку освіти, спрямовані на перехід освітньої системи на новий тип гуманістично-інноваційної освіти, її конкурентоспроможність у європейському та світовому освітніх просторах, формування покоління молоді, що буде захищеним та мобільним на ринку праці, здатним робити особистий духовно - світоглядний вибір, матиме необхідні знання, навички та компетентності для інтеграції в суспільство на різних рівнях, буде здатним навчатися протягом життя [10, с. 14].

Актуальність теми: У багатьох європейських країнах сьогодні переглянуто та внесено зміни до навчальних програм задля того, щоб основні результати навчання базувались на досягненні учнями необхідних компетентностей. Більшість науковців говорять про необхідність визначити, відібрати та ґрунтовно ідентифікувати обмежений набір компетентностей, які є найважливішими, інтегрованими, *ключовими*.

Такий підхід дав підстави зарубіжним науковцям зробити висновок про те, що ключові (найвагоміші та найбільш інтегровані) компетентності сприяють досягненню успіхів у житті, сприяють підвищенню якості суспільних інститутів, відповідають багатоманітним сферам життя.

На думку експертів, створення умов для набуття необхідних компетентностей протягом всього життя сприятиме: продуктивності та конкурентоспроможності людини на ринку праці; скороченню безробіття завдяки розвитку гнучкої (адаптивної) та кваліфікованої робочої сили; розвитку середовища для інноваційних перетворень в умовах глобальної конкуренції.

Експерти програми «DeSeCo» визначають компетентність (competency) як здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти й виконувати поставлені завдання. Кожна компетентність побудована на поєднанні взаємовідповідних пізнавальних ставлень і практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань і вмінь, всього того, що можна мобілізувати для активної дії [7, с.9].

Таким чином, самі лише знання вже не є критеріями готовності до діяльності. Сучасні тенденції вимагають нового виміру рівня професійної готовності, що базується на компетентнісному підході та визначає сукупність необхідних умінь та навичок, які сприятимуть успішному застосуванню знань з певного фаху. Проте, якщо перелік ключових компетенцій для середньої школи є визначеним, в тому числі й українськими педагогами, і чітко сформульованим, то щодо вищої школи, підготовки майбутніх вчителів знання, вміння